

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav etnologie
Historické vědy – etnologie

Tomáš Samek

**Možnosti deixe jako interpretačního principu:
česky a německy mediováný prostor**

The Possibilities of Deixis as a Principle of Interpretation:
Mediation in Czech and German Public Space

Abstrakt dizertační práce (česky)

Vedoucí práce: Doc. PhDr. František Vrhel, CSc.

2015

Klíčová slova a abstrakt

Klíčová slova: deixe; deiktická perspektiva; lingvistické kategorie; deskriptivní metajazyk; veřejný prostor; sociální interakce; interpretativní přístup; mediovaná komunikace; masová média; ideologie; sociální identita; origo; situovanost; fatická funkce; čeština; němčina.

Abstrakt: Práce zkoumá, zda je možné deixi koncipovat jako jeden z interpretačních principů světa sociálních a komunikačních interakcí. Odpověď hledá v rovině teoretické a na empirickém materiálu – příkladech přímé i zprostředkované komunikace v českém a německém veřejném prostoru. Aby vytvořila adekvátní pojmový rámec pro popis deixe, navrhuje, aby byly některé binaristické, dichotomické kategorie deskriptivního metajazyka lingvistiky pojímány jako kontinuální škály přechodu od jednoho krajního pólu k opačnému. Pomocí takto zavedeného přístupu ke kategoriím popisu zkoumá pojmové meze „deixe“. Přitom identifikuje v deiktických protosymbolický potenciál a v symbolech potenciál protodeiktický. Díky tomu rozšiřuje Bühlerovo pojetí ukazovacího pole tak, aby zahrnuje i deiktické jevy, o nichž Bühler jako o deixi neuvažoval. Navrhuje jeho koncepci dvou polí nahradit modelem jediného, integrálního pole symbolicko-deiktického. Ustavuje tzv. deiktickou perspektivu jako analytické hledisko, kterým lze nazírat a zkoumat jazykové, sociokulturní a ideologické jevy a především jejich provázanost. Za tím účelem zavádí tzv. deiktickou analýzu jako aplikovanou metodu situační fenomenologie světa sociální komunikace. Pomocí této metody analyzuje vztah mezi sociální identitou, ideologiemi a komunikačním chováním. Starší pojetí ideologií *my* versus *oni* nahrazuje dynamičtějším konceptem – deiktickými ideologiemi. Navrhuje klasifikaci komunikačních aktů na základě deiktické dimenze Jakobsonovy fatické funkce a na této klasifikaci demonstruje kontinuitu mediovanosti komunikačních projevů ve veřejném prostoru. V závěru shrnuje možnosti a limity deixe jako hlediska i jako předmětu výzkumu.